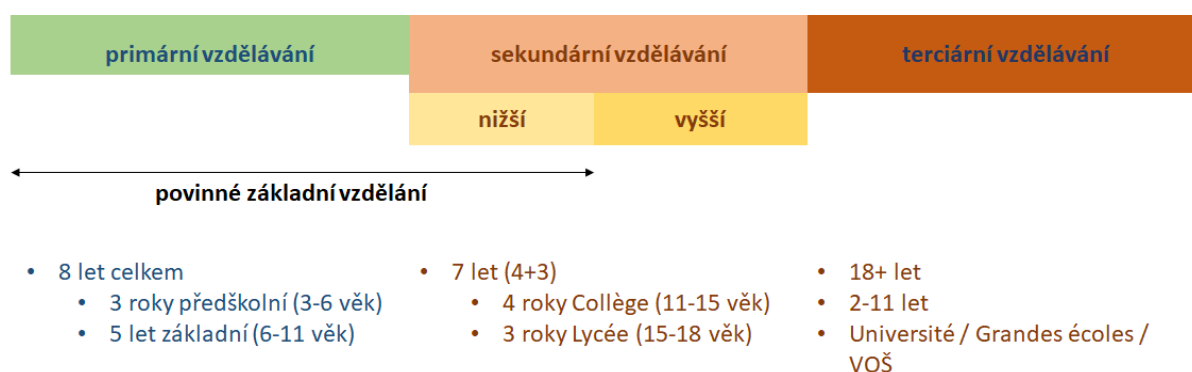

Podpora nadaných žáků ve Francii

V angličtině používáme termín »gifted child«, ve francouzštině existují následující termíny: »enfant à haut potentiel intellectuel (HPI)«, »élève intellectuellement précoce (EIP)« nebo »enfant surdoué«.

1) Stručné představení vzdělávacího systému

Vzdělávací systém ve Francii je rozdělený stejně jako v České republice na tři hlavní sektory – primární, sekundární a terciární vzdělávání. Liší se v počtu let studia střední školy, kdy francouzští žáci studují lyceum pouze tři roky oproti čtyřem v ČR. Tedy maturují o rok dříve než čeští žáci. V maturitním ročníku mají možnost chodit na přípravné kurzy institucí terciárního vzdělávání (classes préparatoires). Vysoké školy ve Francii jsou placené, existují výjimky, kdy je možné studentovi odpustit poměrně velkou většinu placené částky. Délka jednotlivých stupňů vzdělávání je ilustrována na následující tabulce.

2) Státní systém podpory nadaných žáků

ÚVOD A HISTORIE PRÁVNÍHO SYSTÉMU

Žák s vysokým potenciálem, intelektuálně předčasně vyspělý neboli nadaný představují podle různých prací 2 až 5 % žáků bez ohledu na sociální a rodinné prostředí. Mnozí se nepotýkají se zásadními problémy ve vzdělávání, mají dokonce vynikající výsledky, jiní se ale potýkají se závažnými obtížemi. Ve francouzském školském zákoníku nejnověji rozšířeného o článek L.321-4¹, uvedeného v platnost dne 4.3.2022, je řečeno, že intelektově nadaní žáci jsou součástí kategorie žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Přesněji stanovuje, že nadaným studentům nebo těm, kteří prokazují mimořádné schopnosti, musí být poskytnuta příslušná opatření, která jim umožní plně rozvinout jejich potenciál. Vzdělávání může být přizpůsobeno studentovu tempu.

Před rokem 2022 existovaly různé články zákona o školství, které se snažily zlepšovat podporu nadaných žáků:

- 1) 2014 – Článek (Circulaire 2014 068)² z 20.05.2014 se snaží podpořit inkluzivní vzdělávání pro žáky se speciálními potřebami. Implementuje personalizované plány

¹ https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000045293811

² <https://www.education.gouv.fr/bo/14/Hebdo21/MENE1411580C.htm>

podpory (PAP = Plan d'Accompagnement Personnalisé) a personalizovaných programů úspěchu vzdělání (PPRE = plan personnalisé de réussite éducative)

- 2) 2012 – Článek (Circulaire n° 2012-056)³ z 27.3.2012 deklaruje, že by intelektuálně nadaným žákům (EIP) mělo být rovněž poskytnuto individuálního přístupu ze strany pedagogických pracovníků. V každé vzdělávací instituci by měl být odborný poradce EIP, který je partnerem pro rodiče i vzdělávací komunitu. Pro zajištění nejlepší péče pro tyto studenty, mělo by se dále pracovat na školení pedagogických pracovníků, na srozumitelnosti problematiky a jejího povědomí ve školství.
- 3) 2009 – Článek (Circulaire n° 2009-168)⁴ z 12.11.2009 poskytuje průvodce navrhující školící moduly ohledně intelektově nadaných žáků. Text je určený řídicím pracovníkům národního školství.
- 4) 2007 – Článek (Circulaire n° 2007-158)⁵ z 17.10.2007 pojednává o potřebě zlepšení odhalování a informovanosti vyučujících a rodičů o předčasné intelektuální vyspělosti. A apeluje zřízení informačních systémů v okresech i na akademické půdě.

Je třeba poukázat na to, že podle analýzy⁶ Ministerstva školství z 01/2002 žádný oficiální platný článek ve školském zákoně výslovně týkající se vzdělávání nadaných žáků do roku 2002 nikde formulovaný nebyl. Na druhé straně všechna ustanovení, na kterých je založen francouzský vzdělávací systém, jsou formulována v obecném rámci. To umožňovalo reagovat na konkrétní situace daných studentů. Zákon »Jospin« z 10. července 1989, který značně upravuje fungování vzdělávacího systému ve Francii, v zásadě stanovuje, že *„Právo na vzdělání je zaručeno každému. Účelem vzdělávání je umožnění vývoje jeho osobnosti, zvýšení výchozí úrovně vzdělání žáka a jeho dalšího progresu; a v neposlední řadě zapojení se do společenského a profesního života, včetně zapojování se do občanských povinností.“* A ustanovuje: *„by že veřejná služba vzdělávání měla být navržena a organizována v závislosti na potřebách žáků a studentů.“* V návaznosti na tyto principy je každá fáze vzdělávání organizována způsobem, který zohledňuje potřeby žáků a umožňuje jim rozvíjet jejich kompetence a dovednosti.

Francouzský vzdělávací systému je rovněž zastřešen nadnárodním právem. Mezinárodní organizace se snažili definovat oficiální postoje ke vzdělávání. Jejich členské státy jsou tedy zavázány těmito stanovisky a jistě se promítají do jejich národní vzdělávací politiky.

V prvním řadě je třeba zmínit Úmluvu proti diskriminaci ve vzdělávání (Convention Against Discrimination in Education) přijatou UNESCem a podepsanou roku 1960 v Paříži. Tuto

³ <https://www.education.gouv.fr/circulaire-preparation-rentree-2012>

⁴ <https://www.education.gouv.fr/bo/2009/45/mene0900994c.html>

⁵ <https://www.education.gouv.fr/bo/2007/38/MENE0701646C.htm>

⁶ <https://media.education.gouv.fr/file/01/1/4011.pdf>

úmluvu převzala Francie v dekretu č. 61-1202⁷ ze dne 31. října 1961. V prvním článku je například stanoveno, že „Pro účely této úmluvy pojem „diskriminace“ zahrnuje jakékoli rozlišení, vyloučení, omezení nebo výsady, které na základě rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného názoru, národnostního nebo sociálního původu, ekonomického stavu nebo narození, má za cíl nebo za následek zničení nebo poškození rovných příležitostí ve vzdělávání.“ To se může dít například formou vyloučení osoby nebo skupiny z přístupu k různým typům nebo stupňům výuky; formou omezování vzdělávání osoby nebo skupiny na nižší úroveň nebo formou zavedení a udržování oddělených vzdělávacích systémů.

V druhé řadě se můžeme odkázat na článek 29 Úmluvy o právech dětí⁸ (The United Nations Convention on the Rights of the Child) přijatou Valným shromážděním Organizace spojených národů ze dne 20. listopadu 1989, kde je formulováno: „Vzdělávání dětí by jim mělo napomocť plně rozvíjet jejich osobnost, jejich nadání a jejich schopnosti. Mělo by je naučit chápat svá práva a respektovat práva a kulturu ostatních, stejně jako jejich odlišnosti. Mělo by jim pomoci žít v míru a chránit životní prostředí.“

Jako třetí příklad dohody z mezinárodního práva uvedeme Doporučení 1248⁹ (Recommandation du Conseil de l'Europe 1248), přijaté dne 7. října 1994 Radou Evropy na základě iniciativy nevládní organizace Eurotalent. Tento dokument představuje první text zavazující nemalý počet států, prostřednictvím mezinárodního orgánu, k zavedení opatření pro rozpoznávání specifických potřeb nadaných dětí. Doporučuje následující opatření:

- a) Nadané dítě může začít povinnou školní docházkou už jeden rok před oficiálním věkem nástupu do školy.
- b) Nadaným dětem bude věnována zvláštní pozornost ze strany vzdělávacích institucí.
- c) Školské orgány se zavazují podniknout nezbytné kroky k lepší identifikaci nadaných dětí a k lepšímu vyhodnocování jejich aktuálních potřeb.

Všechny zmíněné nadnárodní úmluvy by jistě mohly být interpretovány jako podklad pro nediskriminování a rozvíjení specifickým způsobem nadané žáky.

Na národní úrovni se ve Francii angažují různé organizace a sdružení:

- ANPEIP¹⁰ (Association Nationale Pour les Enfants Intellectuellement Précoces) byla založená v roce 1971 psychologem Jeanem-Charlesem Terrasierem, který společně s několika rodiči, poprvé nastoluje otázku intelektově nadaných dětí na území Francie. Organizuje první „Národní kongres pro nadané děti“ v roce 1978, který vyvolal mediální ohlas, a zdůrazňuje zvláštnost těchto dětí a identifikuje

⁷ <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000314021>

⁸ <https://www.unicef.org/sites/default/files/2019-10/convention-droits-enfants-versions-pour-les-enfants.pdf>

⁹ <https://docplayer.fr/56027997-Colloque-d-eurotalent-consequences-de-la-recommandation-du-conseil-de-l-europe-1248-1994-identification-et-intervention.html>

¹⁰ https://psychaanalyse.com/pdf/enfant_precoce_plaquette_anpeip.pdf

problémy, se kterými se někteří mohou setkávat během jejich vzdělávání. V roce 1987 se ANPEIP na žádost tehdejšího ministerstva školství podílela na vytvoření experimentálních tříd pro intelektuálně předčasně vyspělé děti ve veřejné základní škole v Nice.

- L'AFEP¹¹ (Association Française pour les Enfants Précoces) byla založena v roce 1993. Pomáhá všem aktérům angažující se ve vzdělávání lépe porozumět nadaným dětem. Pomáhá předcházet školním a společenským neúspěchům, se kterými jsou děti tak často konfrontovány.
- ALREP¹² (Association de Loisirs, de Rencontres et d'Education des Enfants Précoces) byla založena v roce 1981 v Nîmes. Jejím cílem je přispívat k lepšímu přijímání a výchově nadaných dětí a dospívajících se zachováním a podporou rozvoje jejich osobnosti. Rovněž organizuje prázdninové pobyty pro nadané děti.
- AFEHP¹³ je sdružení, které provází nadané jedince od dětství až do dospělosti. Informuje a vzdělává všechny aktéry, kterých se tato problematika týká.

CÍLE A STRATEGIE VZDĚLÁVACÍ POLITIKY

- 1) Podporovat všechny aktéry vzdělávání v rozpoznávání nadaných žáků a v utváření otevřeného a pozitivního vztahu mezi nimi. Neznalost tohoto problému vede k ignorování těchto žáků a dokonce i k zásadnímu odmítání jakékoli ohleduplnosti. Speciálních školení mají za úkol poskytovat relevantní informace zbavené předsudků a podporovat vstřícný a otevřený přístup k této „odlišnosti“. Zabývání se tímto problémem jako konkrétní vzdělávací potřeby může pouze přispět k širší otevřenosti vůči rozmanitosti a složitosti profilů ostatních studentů.
- 2) Organizování specializačních školení, které usnadňují odhalení a porozumění problémů spojených s nadaností. Bez včasné a správné identifikace lze těžko poskytovat adekvátní podporu. První věcí je přimět učitele, aby věnovali pozornost těmto znakům, které pravděpodobně souvisí s předčasným vývojem. Dále mohou učitelé požádat o podporu specializovaný personál. Mezi typické znaky předčasné vyspělosti řadíme¹⁴:
 - **Předčasná dovednost čtení:** Jakmile umí číst, zajímají je zejména slovníky a encyklopedie. Na druhou stranu mnoho z nich naráží při psaní na značné potíže. To platí zejména pro chlapce. Vyspělé dítě se velmi rychle učí.
 - **Schopnost porozumění:** Jeho chápání je globální a syntetické. Nesnáší rutinu a opakování. Velmi špatně snáší neúspěch, postrádá vytrvalost tváří v tvář těžkostem. To může být velmi penalizující a je zdrojem mnoha problémů.

¹¹ <https://www.enfantsprecoces.info/afep-association-francaise-des-enfants-precoces/>

¹² <https://www.alrep.org/presentation.html>

¹³ <https://www.afehp.org/>

¹⁴ <https://www.enfantsprecoces.info/les-signes-caracteristiques-chez-lenfant-precoc/>

- **Zvědavost:** Nadané dítě je velmi zvědavé. Využívá každé příležitosti, kdy se může něco naučit. Často se zajímá o témata, která neodpovídají jeho věku (smrt, původ života, vesmír). Často se ptá „proč?“.
- **Jazyk:** Nadané děti nezačínají paradoxně mluvit výrazně dříve než ostatní, ale obecně se vyjadřují s větší lehkostí a srozumitelností. Vyhledávají konverzace s dospělými, kde uplatňují bohatou a rozmanitou slovní zásobu.
- **Osamělost:** Nadané dítě je zřídka kdy to, kdo je vůdce nějaké skupiny kamarádů. Svou odlišnost vnímá jako vadu a s obtížemi společensky zapadá. Snaží se být neviditelný, což může zajít tak daleko, že se psychicky sebepoškozuje již od prvních let školky.
- **Perfekcionismus:** Ten se může projevovat do určité míry pomalostí při provádění úkolů, které se ostatním zdají být jednoduché.
- **Přecitlivělost:** Nadané děti jsou často přecitlivělé. Nepodporují nespravedlnost, která se jim zdá být nelogická. Často projevuje nezištnost. Mají vysoce vyvinuté estetické citění, ať se jedná o umění nebo okolní prostředí, kterému přikládá velký význam.
- **Asynchronie:** Jedinec je nevyrovnaný sám se sebou kvůli nerovnoměrnému vývoji, je v nesouladu se svými vrstevníky a s očekáváními spolužáků, vyznačuje se zvýšenou emotivitou a uvědomováním si sebe sama, což ho činí velmi zranitelným.
- **Chladná hlava:** V hraničních situacích dítě obvykle projevuje hodně sebeovládání. Jen zřídka propadá panice, protože jeho syntetická mysl rychle vyhodnocuje situaci. Často si a posteriori vyčítá, že nezasáhl, když má pocit, že tak měl udělat. Jeho velká plachost mu ale příliš často brání v jednání.
- **Rozptýlení:** Jakmile ho daná aktivita omrzí, začne se toulat myšlenkami jinde. Pak si utváří své vlastní světy, kam uniká, když potřebuje. Působí pak dojmem, že je pozorný, ale myslí je jinde. Velkou roli v tomto ohledu hraje i imaginární přítel. V případě zaujmutí nějakým tématem je schopen se velmi soustředit.
- **Humor:** Časté a předčasné užívání humoru umožňuje dítěti zaujmout k událostem distancovaný postoj.
- **Kritická mysl:** Dítě je schopno rychle identifikovat chyby člověka, dokonce i dospělého a neváhá je vyslovit. Je také velmi zběhlý v ospravedlnění svých vlastních činů a posteriori.
- **Střediska zájmu:** Mezi jejich zájmy se velmi brzy dostane vesmír, prehistorie (slavní dinosauři), astronomie a původ člověka. Mezi oblíbené hry patří ty složité hry. Nesnáší promarněné úsilí.

Školení by mělo pomoci identifikovat a pochopit tyto konkrétní znaky a zároveň reagovat na potíže, které mohou vést k pocitům vyloučení a utrpení. Musí být pozorní k různorodým oblastem: postoj ke škole, k nabízeným aktivitám, ke vztahům s vrstevníky či s dospělými, jejich formu vyjadřování se a k metodám učení. Školení se týká především školních psychologů na prvním stupni a poradců psychologa na druhém stupni.

- 3) Podporovat na půdě školy zajištění péče, která je vyžadována a přizpůsobena potřebám nadaných žáků.
- 4) Pomoci učitelům v navazování konstruktivních vztahů s rodiči nadaných dětí. Právě vztah s rodiči bývá rozhodující. Od začátku povinné školní docházky by měla mít rodina možnost spolehnout se na školu v tom, že její dítě bude přijímáno, rozvíjeno, uznáváno s jeho specifiky a podporováno v jeho potřebách. Takové důvěry je možné docílit předáváním objektivních a konkrétních informací a sjednáváním pravidelných schůzek pro spolupráci s rodiči.

MOŽNÁ PEDAGOGICKÁ OPATŘENÍ A MOŽNOSTI PRO NADANÉHO ŽÁKA

Nadaný žák má následující možnosti v rámci vzdělávací instituce, které mu pomohou rozvíjet jeho dovednosti a usnadnit proces učení.¹⁵

- **Un contrat de réussite:** je opatření, které se používá k zajištění bližšího sledování studijních úspěchů studenta.
- **Le plan d'accompagnement personnalisé (PAP):** je personalizovaný plán podpory, který umožňují studentovi absolvovat předměty předem stanovené odpovídající jeho úrovni a schopnostem.
- **Akcelerace neboli úprava rytmu vzdělávacího procesu:** Znamená, že žák absolvuje dané školní osnovami mnohem rychleji než jeho spolužáci. Může například přeskočit až dva roky studia, nebo absolvovat 3 ročníky ve 2 letech nebo zahájit povinnou školní docházku o rok dříve.
- **Úprava obsahu výuky (obohacení) a přizpůsobení metod výuky:** Znamená, že žák navštěvuje běžnou třídu, ale učitel s ním probírá značně rozšířenou látku. Cílem je prohloubení a rozšíření učiva.
- **Využití poradenských služeb od specialistů:** školní lékař a odborník pro problematiku nadaných dětí
- **Využití kombinovaného nebo dálkové studia:** v p59padech, kdž má žák adaptační potíže
- Využití institucí soukromého vzdělávání, které se přímo specializují na nadané žáky (**L'École Georges Gusdorf¹⁶**)

¹⁵ <https://mallettedesparents.education.gouv.fr/parents/ID221/les-enfants-a-haut-potentiel>

¹⁶ <https://e-g-g.fr/>

Následující tabulka ilustruje zastoupení dětí, kteří využili formu akcelerace v jejich vzdělávání¹⁷:

Tableau 1 : **FRÉQUENCES DES ÉLÈVES EN AVANCE, À L'ÂGE NORMAL ET EN RETARD POUR LES QI LES PLUS ÉLEVÉS ET UNE TRANCHE DE QI MOYEN**

	CP				CM2			
	ensemble	105-109	130-134	≥ 135	ensemble	105-109	130-134	≥ 135
En retard	23 %	9,6 %			47 %	31 %	20 %	4 %
Âge normal	69 %	86,4 %	90,9 %	100 %	42 %	57 %	60 %	41 %
En avance	8 %	4 %	10,1 %		11 %	12 %	20 %	55 %
n	13 891	888	66	53	12 984	1 234	221	111

3) Reálné zkušenosti péče o nadané

- Z videoreportáže¹⁸ o nadaných dětech, kterým se podařilo uspět ve výběru podporující vzdělávací instituce (College César Franck Palaiseau), kde třetina žáku je zařazena do kategorie se speciálními potřebami. Nadaní žáci zde mají možnost chodit na matematiku a fyziku do vyšších ročníků nebo mají možnost vzdělávat se poloautonomní formou. Mohou si řídit proces učení do jisté míry. Třeba si uspořádat šachový kroužek s turnaji. Mohou mít upravený rozvrh a navštěvovat hodiny, při kterých se nedávají známky, kde učitelé zjišťují, v jaké fázi procesu učení se žáci nacházejí, aniž by byli nějak hodnoceni. Rovněž se zde uplatňuje diferencované vyučování, kdy je obsah i způsob vyučování přizpůsobován žákům podle jejich úrovně, tj. třeba formou dvouúrovňového zadání stejné aktivity. Nadaní žáci při víceúrovňovém zadání neztrácí tolik motivaci. Učitelé dané školy zdůrazňují důležitost spolupráce s rodiči a se specializovanými pracovníky, kteří jsou pro děti k dispozici formou objektivního poradce.
- Rodiče z Montpellier (PELOFI le 26 mars 2021 à 12 h 47 min)¹⁹ hledají rady na stránce věnované problematice nadaných dětí ohledně situace týkající se jejich dcery. Dcera projevuje známky předčasné intelektuální vyspělosti a přes veškerou snahu musela přerušit školní docházku, jelikož byla šikanována, obtěžována a traumatizována i na soukromé škole. Spolužačky se s ní nebavily. Celá situace vyústila ve strach chození do školy, strachu být mezi větším počtem lidí. Bohužel u nich v regionu nenašli dostatečnou podporu a vhodnou vzdělávací instituci.

¹⁷ <https://www.cairn.info/revue-bulletin-de-psychologie-2006-5-page-439.htm?contenu=article>

¹⁸ <https://www.education.gouv.fr/la-scolarisation-des-eleves-intellectuellement-precoces-9878>

¹⁹ <https://www.enfantsprecoces.info/afep-association-francaise-des-enfants-precoces/>

4) Zajímavosti

Filmy týkající se dané problematiky:

- L'extravagant voyage du jeune et prodigieux T.S. SPIVET - dobrodružný francouzsko-kanadský film z roku 2013
- Vitus, l'enfant prodige - film z roku 2006
- Matilda - americký film z roku 1996 podle románu autora Roalda Dahla

5) Zhodnocení zkušeností, potenciální inspirace pro nás

Je třeba mít na paměti, že celosvětově každý nadaný žák je unikátní a kombinuje aspekty svého nadání. Ve francouzském vzdělávacím systému se vyskytují různé formy podpory, které mohou být implementovány a kombinovány podle specifických potřeb nadaných žáků.

Prvním podmínkou k dosažení podpory nadaného žáka je ale včasná a správná identifikace nadání. Ministerstvo školství se snaží podporovat a poskytovat opatření, která by měla zlepšit povědomí o této problematice. Z vývoje školského zákona je patrné, že se pořádně mluví o nadaných žácích jako o specifické kategorii vyžadující speciální zacházení až v poslední době. Do školského zákona jsou jednotlivé speciální potřeby výslovně zaneseny až po roce 2009. Dříve bylo vágně popsáno v různých mezinárodních smlouvách, že jednotliví žáci mají právo na vzdělávání, které podporuje vývoj jejich osobnosti a kompetencí. Tato formulace by mohla být platná pro všechny a zároveň pro nikoho.

Vzhledem k potřebě zohlednit specifickou těchto dětí byla přijata jasnější opatření v roce 2022 článkem L.321-4 školského zákona. Ministerstvo usiluje o efektivnější přípravu učitelů vědomých si různých aspektů typických pro předčasně vyspělé žáky. Spolupracuje i s nejrůznějšími asociacemi, které osvětlují obtíže adaptace, se kterými se nadaní žáci setkávají během školní docházky, umožňují učitelskému týmu lépe porozumět žákům a brát v úvahu jejich jedinečnost. To vše by mělo do budoucna přispět ke snížení rizika školního neúspěchu této dané kategorie žáků.

Mezi nejběžnější formy podpory patří odborné poradenství od psychologů poskytované nadaným žákům, jejich rodinám a učitelům; změny ve vzdělávacím programu – úprava obsahu a rytmu vzdělávacího procesu (akcelerace a obohacování) a flexibilita učebního prostředí (přístup k rozšířeným materiálům a větší autonomie při učení); možnost mentorování a tutorství, kdy mají mentoři zkušenosti v dané oblasti jejich nadání. Je mnoho způsobů, jak vyhovět žákům ve vzdělávání individuálním potřebám. Myslím si, že se stále ale setkáváme s hodně případy, kdy se potřebné péči žákům nedostane, a pak jsou z toho zoufalí sami žáci, jejich rodiče i vyučující. Můžeme jen doufat, že v podpoře nadaných žáků celosvětově vytrváme a budeme ji nadále zlepšovat.